

Základný príjem: nepodmienené – Kultúrne minimum: rozhodne

Götz W. Werner

Dobré ráno, milí priatelia

Prednedávnom som sa zúčastnil v televízii panelovej diskusie spolu s istým ministrom financií jednej spolkovej krajiny. Keď sme vošli do štúdia, ukázal na hrubý zväzok papiera pri sebe a povedal: „Velmi som sa pripravoval na túto problematiku základného príjmu. Od mojich referentov som veľmi dobre informovaný.“ Počas diskusie, ktorá prebiehala vo veľmi živej atmosfére, zrazu povedal: „No, ako si to predstavujete? To predsa nemôže byť, že sa stretnú dvaja ľudia, privedú na svet desať detí a žijú potom veselo zo základného príjmu bez toho, aby pracovali!“ - Určite ste už postrehli, v čom je problém.

Máme obrovský problém s tým, ako prácu chápeme. Vďaka bohu za to, že je veľká časť ľudstva ženského pohlavia. Ženy chápu prácu inak. Majú inú predstavu o práci, jednoducho na základe svojich životných skúseností. Vedia, že práca nie je prácou iba vtedy, keď sa za ňu platí. Poznajú prácu v rodine, poznajú starostlivosť. Vedia, že mnohé sa musí urobiť bez toho, aby bolo vopred jasné, či sa za to zaplatí. To muži myslia inak. Ženy sú často šokované, keď počujú, ako ich muž rozmýšľa o práci. Ale prísne vzaté, celý obsah nášho vedomia je určený už vopred. Michael Bockemühl to veľmi pôsobivo demonštroval. Predstierame si, že nám je všetko jasné: „Ja určite viem, čo je práca. A tento minister financií, ktorý je povšimnutiahodnou osobnosťou, sa nenechal ani svojou prípravou odvieť od toho, aby si myslel, že mu je to vopred jasné.

To je náš problém, milí priatelia! Môžeme vôbec zmeniť svet, ak si o všetkom myslíme, že nám je všetko jasné a má to preto ostať takým, akým je? Môžeme to zažívať každý deň. Práve keď som vo firme zodpovedný za zmenu, tak sa veci vždy majú zmeniť všade inde, len nie u mňa samotného. Tu to má ostať tak, ako to je. A takto to ide od firmy k firme, od oddelenia k oddeleniu a od človeka k človeku. Ako môžeme na tomto pojme práce vidieť, máme obrovský potenciál na zmenu, a to zmenu ohľadom nášho pojmového sveta, našich predstáv, nášho spôsobu myslenia o svete. Ide o to - a to je osvedčený podnikateľský princíp, aby sme to, čo sa vyvinulo doteraz, vystavili otázkam, začali o tom rozmýšľať inak, vytvorili to nanovo a integrovali do existujúceho prostredia. Myšlienka nepodmieneného základného príjmu a myšlienka zdaňovania výdavkov sú skvelým cvičiskom. Najneskôr v tomto štádiu - pri zmene myslenia - sa nachádzame v rozhodujúcom okamihu. Ide o myšlienku. Nejde o to, aby sme hneď dosiahli niečo určité. V okamihu, keď chceme dosiahnuť niečo určité, zužujeme si možnosti, zužujeme si tvorivý potenciál, ktorý potrebujeme na to, aby sme vôbec niečo nové vniesli do sveta. Veľkým nebezpečenstvom je, že sa z myšlienky zdaňovania výdavkov a nepodmieneného základného príjmu pokúsime ihneď spraviť nejaký program. Vždy, keď robíme program, musíme veci fixovať. Tým si vytvoríme oponentov, lebo vždy sa hneď nájdu ľudia, ktorí sú proti. Ale my vôbec nemusíme byť proti. My sa môžeme len jednoducho tešiť, že rozmýšľame o niečom tak novom. Tu sme všetci podnikateľmi. Každý z nás v sále je podnikateľom.

Sme podnikateľmi nášho života. Je to veľmi dramatický podnik a - aspoň v pozemských podmienkach - so zaručene smrtelným koncom. Tu to pokračuje stále ďalej, vôbec nevieme, čo predurčujeme a čo zasievame do nášho ďalšieho života. Tak isto nevieme, na čo tu nadväzujeme. Takže je to veľmi dramatické! Bernard Lievegoed raz povedal: „Podnikateľ je človek, ktorý sníva reálne sny.“ Lepšie sa vôbec nedá vyjadriť, čo je to byť podnikateľom:

snívať reálne sny! Uvedomme si na chvíľu túto myšlienku a ujasnime si: Kto je v nejakej spoločnosti podnikateľom? V demokratickej spoločnosti je každý jednotlivec suverénom, teda podnikateľom. Tí, ktorých poverujeme vykonávaním konkrétnych úloh, prostredníctvom volieb alebo iným spôsobom, to sú manažéri. Manažéri robia vždy to, čo chcú podnikatelia, alebo o čom si myslia, že to podnikatelia chcú. Manažéri sa vyznačujú veľkou poslušnosťou, lebo sú poverovaní a odvolávaní podnikateľmi. A v každej rodine sa niekedy stáva, že sa veci veľmi skomplikujú. To sa rovnako stáva aj v každej firme aj v spoločnosti. Angličania majú peknú slovnú hračku na vyjadrenie rozdielu medzi manažérom a podnikateľom. Pre manažéra platí: To do the things right (Robiť veci správne). Pre podnikateľa platí: To do the right things (Robiť správne veci). Otázka je, či sa nám podarí, aby sme to, čo vzniklo doteraz, podrobili otázkam a začali o tom rozmýšľať inak. Tu to závisí v pravom slova zmysle od každého jednotlivca, či je pripravený sa touto myšlienkou zaoberať. Nestačí len myšlienku nepovažovať za správnu a už vôbec nie ju iba odmietnuť. Rovnako nie je dostatočné s myšlienkou iba súhlasiť, ale je potrebné myšlienku si naozaj osvojiť. Rudolf Steiner, takpovediac, zhŕňa svoju „Filozofiu slobody“ do základnej myšlienky: „Človek musí vedieť myšlienku prežiť, inak upadne do jej otroctva.“ Toto je, takrečeno, ucho ihly, ktorým musíme prejsť.

Ak si teraz toto stanovím za cieľ, tak sa samozrejme musím vo všetkých svojich výkladoch vyvarovať toho, aby som vás chcel dajako presviedčať. A musím sa vyvarovať aj toho - to je ešte ťažšie - aby som vám dával odpovede. Keď sa mi podarí vyvolať v každom jednotlivcovi zaujímavé otázky, tak to budem považovať za optimálne. Problémom je, že vždy čakáme na odpovede. Ale podnikateľ, ktorým je každý z nás, nehľadá odpovede, on hľadá otázky. Otázky menia vedomie, a tým aj svet. Slobodná vysoká škola duchovnej vedy tu v Dornachu je práve centrom kladenia si otázok týkajúcich sa zmeny vedomia. Privádzať k otázkam je základnou mravnou zásadou antropozofie, prinajmenšom to je moje osobné chápanie antropozofie. Pretože ak máme otázky, môžeme rozvíjať naše vedomie.

Takže otázkou je, ako vzájomne dospejeme k otázkam. Každý jednotlivec sa môže vydať na cestu a potom môže nastať to, čo Bernard Lievegoed vyjadril ako „snívať reálne sny“. Čím viac budeme snívať reálne sny, tým viac reality vytvoríme, tým viac oživíme našu vôľu. Lebo predsa viete, že ak človek niečo chce, tak spôsob nájde. A keď nechce, nájde dôvody, prečo to nejde. Problémom je iba to, že to človek dokáže pozorovať lepšie u druhých ako u seba. Nájdime teda spôsoby, aby sme voči dnešným problémom zaujímali stanoviská, vnášali impulzy, ktoré pomôžu riešiť problémy. A ešte raz: toto nerobia politici! Pretože ak politikov pozorujete presne, a to s dobrou vôľou, tak za vonkajšou fasádou objavíte skvelých ľudí. Všetci sú veľmi angažovaní, ale sú to ľudia, ktorých schopnosti spočívajú v tom, aby okrem svojej inteligencie, ktorú bezpochyby majú, mali aj duševnú schopnosť cítiť, odkiaľ vietor fúka. Ako plachtár. Najlepší plachtár je ten, ktorý cíti, odkiaľ fúka vietor. A úplne najlepší je ten, ktorý cíti, keď sa vietor otáča.

S myšlienkou zdaňovania výdavkov a nepodmieneného základného príjmu sa zaoberám už od polovice 80-tych rokov a odvtedy som už hovoril s mnohými politikmi - človek chce, pravda, niečo dosiahnuť. Politici všetko chápali, nenašiel sa nik, kto by to nepochopil. Možno je to teraz trochu príliš optimistické, čo som povedal, ale väčšina si to vedela predstaviť. Vedieť si niečo v myšlienkach predstaviť a pochopiť to, sú predsa len rozdielne veci, ale oni si to naozaj vedeli v myšlienkach predstaviť, vedeli to sledovať a potom nakoniec vždy povedali: „Áno, áno, pán Werner, je to veľmi dobré, čo hovoríte, a aj to chápem a viem si to predstaviť.“ Takže povedali, že to chápú alebo si to vedia predstaviť, ale bola to skôr iba myšlienková predstava. Ale voliči sa toho zúčastnia tiež. Ak sa má myšlienka nepodmieneného základného príjmu a zdaňovania uskutočniť - vždy to menujem spolu, lebo to spolu patrí - tak sa musí stať nákazlivou ako epidémia, musí sa ňou zaoberať podľa

možnosti čo najväčší počet ľudí. Aké veľké musí byť kritické množstvo, aby sa naozaj zmenilo naše spoločenské vedomie, to pravdepodobne nevie povedať nikto.

Ale čím môžeme prispieť my, je naše vlastné úsilie, a to „zasnívať sa do toho. Ak sa bude veľmi veľa ľudí usilovať sa do toho zasnívať, tak sa svet zmení. Takže otázka pre každého znie: Do I have a dream? (Mám nejaký sen?) Vieme o tom snívať? - Túto tému je radosť snívať! Nie je to žiadna nočná mora! Zasnívajte sa poriadne, aké to je, mať iba zdaňovanie výdavkov! Sny vyžadujú vždy istú radikálnosť, musia byť revolučné. Zasnívajte sa, aké by to bolo, keby ste od narodenia mali základný príjem? Aké by to bolo pre vašich rodičov. Aké by to bolo, keby ste sa stali plnoletými a mali vlastné konto so základným príjmom. Zasnívajte sa, aké by to bolo ohľadom voľby vášho vzdelania, povolania. Aké by to bolo vo vašom partnerskom vzťahu, keby váš partner mal základný príjem. A potom, keď ste o tom snívali vo vzťahu k sebe, zasnívajte sa: Aký by bol môj vzťah k mojím bližným, mojím kolegom, „zlej“ susede, lebo ona dostane základný príjem tiež. Idete v Bazileji centrom mesta a tam stojí žobrák - keby ten mal základný príjem! Medziľudské vzťahy dostanú iný charakter, takže by sme mohli povedať: Áno, každý je mojím bratom alebo mojou sestrou a dostane tiež základný príjem. - To by potom bolo bratstvo, každému by sme priznali základný príjem. A to nie je žiadna ekonomická otázka, ale úplne prostá normatívna otázka, ako sa navzájom voči sebe chceme správať. A pre kolegov, priateľov z Nemecka tu v sále: Nemyslite si, že sa raz nemôžete stať prípadom pre Harz-IV (prísna nemecká legislatíva ohľadom poberania sociálnych dávok—pozn.prekl.). Teraz si ešte môžete dovoliť prísť sem do Dornachu, ale to sa môže veľmi rýchlo zmeniť a aj vy sa môžete stať prípadom pre Harz-IV, nie len druhí. Nemožno to u nikoho vylúčiť.

Musíme sa naozaj pýtať, ako sa voči sebe navzájom chceme správať. Ako by sa zmenilo celé spoločenské prostredie, keby sme mali k dispozícii ústavou zaručený základný príjem od kolisky až po hrob? Nikto by potom nebol vylúčený z formulovania nových otázok, z vytvárania nového. Na to máme potom ešte dostatok času a určite nám napadne ešte mnoho možností, akú by to potom mohlo mať formu.

A vždy, keď má človek nejakú ideu, má potom problém ako Odysseus pri Skyle a Charybde, keď sa musel nechať priviazať o sťažen, lebo človek musí vždy prejsť medzi týmito dvoma mocnými silami.

Jednou silou je pasca príkladu. Vo firme sa dá nádherne pozorovať, ako rýchlo padneme do pasce príkladu, a z toho potom vznikajú všetky tie zabíjajúce frázy.

Druhou silou je pasca abstrakcie. Človek sa prestane ideou zaoberať. Takže ako nájdeme strednú cestu medzi Skybou a Charybdou, aby sa idea nestratila v príkladoch, aby nezmizla v abstrakciách, aby zostala naozaj prítlačivou, a tým nákazlivou? Tu platí, že treba zohľadňovať určité fenomény. Ak sa niekto má začať zaoberať myšlienkou nepodmieneného základného príjmu, potrebuje nejaké zdôvodnenie, prečo sa s tým vychádza práve teraz. Je to predsa len trochu prekvapujúce. Aj ja som vždy opätovne prekvapený, akú nákazlivosť myšlienka nepodmieneného základného príjmu má, celkom v zmysle toho, čo povedal Victor Hugo: „Nič nie je silnejšie ako myšlienka, ktorej čas prišiel.“ Takže keď je myšlienka tu, potom vzniká otázka: Čo to teda prišlo? Čo sa zmenilo? Čo je potrebné, aby sme napomohli tomu, aby sa táto myšlienka stala naozaj nákazlivou?

Je to už raz tak, že sme dnes úplne prirodzene dospeli k hospodárstvu, ktoré je celkom založené na zásobovaní druhých a od druhých. Prednedávnom ma po prednáške oslovila jedna dáma a povedala: „Áno, veľmi dobre sa pamätám. Vyrástla som na statku a vždy ma posielali k obchodníkovi s potravinami, aby som kúpila soľ a cukor.“ Ak sa pozriete na štatistické údaje z r. 1900, presne spred 106 rokov, keď Rudolf Steiner sformuloval Hlavný sociálny zákon, bolo v Nemeckej ríši ešte 40% ľudí činných v poľnohospodárstve. Byť činný v poľnohospodárstve znamená zásobovať seba a na trh prinášať prebytky. Tak to šlo po

tisícročia. Ale pred krátkou dobou sa niečo zmenilo tak významne, že dnes naozaj môžeme povedať, že žiaden človek v našich zemepisných končinách sa nemôže zásobovať sám. Každý si musí uvedomiť, že je odkázaný na prácu svojich blížnych. Žijeme v hospodárstve, kde každý zásobuje druhých a zároveň je zásobovaný druhými. Toto je skutočnosť okolo nás. Pritom ale ešte stále žijeme v duševnom pociate, ktorý sa vyjadruje tým, že si myslíme, že žijeme zo svojho príjmu, zo svojho dôchodku. Len preto sa vlastne objavuje tvrdenie, že dôchodky nie sú isté. Existuje naozaj prekvapujúco veľa ľudí, ktorí si myslia, že neskôr budú žiť z toho, čo si dnes platia na dôchodok. Keď počujú, že peniaze, ktoré dnes platia, budú potom dávno preč, nedokážu to pochopiť! Žiť budú pravdepodobne z toho, čo pre nich bude schopná vytvoriť mladá generácia. Preto Henry Ford, ktorého v tejto súvislosti nie je možné upodozrievať naozaj z ničoho, povedal: „Blahobyť národa sa nezačína budovať vo výskumných laboratóriách alebo na laboratórnom stole a vo výrobných halách, ale v školskej triede.“

O čom dnes diskutujeme v otázke nezamestnanosti atď. je v skutočnosti kultúrnou otázkou. Ako rozmýšľame o tom, čo nás vzájomne spája? Joseph Beuys raz povedal: „Kto nemyslí, ten vyletí von.“ A človek naozaj vyletí von z celkovej súvislosti svojho vedomia. Každý je trvalo vystavený rôznym vplyvom. To vedie potom k tomu, že aj reagujeme neprimerane. Takže ako dospejeme k tomu, aby sme naozaj plodne diskutovali o tom, čo môžeme uskutočniť, aby sme sa vzájomne v našom myslení obohatili? Pretože myslenie je ešte mocnejšie ako reč. A myslenie nás vzájomne spája. Uvoľníme v sebe veľkú silu, keď začneme rozmýšľať týmto spôsobom a voči myšlienke sa postavíme tak, že ju prežijeme. Potom nebudeme môcť povedať: Zdá sa mi to dobré, pokračujte s tým ďalej, a keď Vás budem môcť podporiť, zavolajte mi. - Žasnem, že som už takto dostal aj vizitky, ako keby tu bolo niečo na predaj. Keby mi niekto povedal: „Ak budete potrebovať priestor pre predajňu, zavolajte mi potom by som odpovedal, že je to dôležité, musím to posunúť ďalej príslušnému oddeleniu, lebo by to mohla byť zaujímavá lokalita. Ale pri myšlienke nepodmieneného základného príjmu nejde o mňa. Tu ide o každého jednotlivca. Tu môže vzísť mocný impulz aj z antropozofie. Nie tak, že to budeme takpovediac niest' pred nami ako nejaký transparent a tým budeme chcieť ľudí presvedčiť, ale keď to urobíme vnútorne silným a prostredníctvom toho rozšírime ďalej. Hospodárstvo sa vyvinulo od samozásobovania k zásobovaniu druhých a od druhých.

Ďalšou vecou je, že sme prvou generáciou, ktorá už viac netrpí nedostatkom. Všetky generácie pred nami trpeli vždy nejakým nedostatkom. Aj ja som vyrástol s príslovím: „Denkt daran, schaff'Vorrat an (Mysli na to, aby si zaobstaral zásoby).“ Nedostatok bol, takpovediac, životnou realitou pre celé generácie pred nami, od pádu do hriechu. Nedokážeme si vôbec dostatočne predstaviť, čo to znamená, keď zrazu nemáme žiaden nedostatok. Lebo potom sa zmení formulovanie otázky z „Čo si môžem dovoliť?“ na „Čo si nemôžem dovoliť?“ To je obrovská výzva. Ale pre našu spoločnosť je to fenomén, ktorý je skutočne tu, ktorý však vôbec neberieme na vedomie. Neustále si navzájom vysvetľujeme, čo všetko sa nedá financovať. Ale v okamihu, keď o tom začneme rozmýšľať naozaj dôkladne, musíme si priznať, že to, čo sa neprodukuje, nemôže sa ani financovať. Ale čo sa produkovať môže, to je možné aj financovať. To rozpoznal už katolícky sociálny filozof Oswald von Nell-Breuning. Musíme zmeniť naše spoločenské vedomie - a k tomu môže prispieť iba každý jednotlivcovo - a ujasniť si, že aj celospoločensky nežijeme z našich peňazí, ale z našej schopnosti opätovne produkovať službu. A ak sa o tomto nenaučíme rozmýšľať takto, potom budeme naozaj, ako sa to píše vo Faustovi, „hladať v dostatku“. Ako maniáci sme hnaní od tejto zmeny myslenia preč. Všade počujeme, čo všetko nemôžeme financovať, a zároveň sa sťažujeme, že všade existujú prebytočné kapacity. Ešte v r. 1960 ste museli na nový Volkswagen čakať 16 mesiacov. Pred niekoľkými týždňami povedal šéf Volkswagenu Pischetsrieder, že problémom európskeho automobilového priemyslu je, že dokáže vyprodukovať 15 miliónov áut, na ktoré

nie sú kupci. Uvedomte si, aká je to obrovská výrobná kapacita. A tak je to vo všetkých odvetviach. Pred 30, 40 rokmi to tak nebolo. Výrazne sa to zmenilo.

Sotva niekto počítal s tým, že produktivita bude tak exponenciálne rásť, ani ja osobne nie. Ak bol človek v minulosti činný v maloobchode, takto, čo robil, robil rovnako 50 rokov. Dnes je to úplne iné, ja to zažívam napr. v našej firme. Máme veľa ženských pracovníčok, ktoré po materskej dovolenke, teda približne po troch rokoch, firmu viac nespoznávajú. Tak sa zmenili pracovné procesy, tak sa zmenili pracovné technológie. A keď hovoríte s nejakým bankárom, tak vám potvrdí, že pred 10 - 15 rokmi si človek vôbec nevedel predstaviť, že také veľké množstvo ľudí bude bankové operácie na svojich účtoch robiť cez internet. Obrovský pokrok. Skutočne sa zmenilo mnoho rámcových podmienok.

Pomyslite napr. na dobu pred druhou svetovou vojnou. Vtedy boli národné ekonomiky založené na domácom hospodárstve. Dnes máme medzinárodnú deľbu práce - úplne mé rámcové podmienky. Čo však robíme? Snažíme sa s týmito významne zmenenými rámcovými podmienkami vyrovnávať metódami, ktoré pochádzajú z obdobia samozásobovania a domácej ekonomiky. Daň z príjmu je daňou pre samozásobovateľ a v tomto prípade je aj správna. Spôsob financovania verejných rozpočtov, ktorý je z veľkej časti založený na dani z príjmu, pochádza z obdobia domácej ekonomiky. V takej ekonomike to nemalo žiadne negatívne účinky. A bola to priam geniálna poznámka, ktorú urobil Rudolf Steiner na jeseň r. 1919 v prednáškach v Zürichu s názvom „Sociálna budúcnosť“ keď povedal, že to musíme zmeniť, poslúži to dani z výdavkov. (GA 332a, Dornach 1977, str. 61) - Je ťažké predstaviť si to, najmä vedci s tým majú problém, lebo sú, prirodzene, veľmi sústredení na seba a vyhranení. Práve v ekonómii je dnes viac náboženstva ako vedy! Príklad:

Karlsruhe má veľmi veľkú univerzitu s viac ako 300 katedrami, z toho viac ako 50 katedier je v ekonomických. Prostredníctvom aktivít okolo nepodmieneného základného príjmu som sa stal kolegom vedúcich týchto katedier. Okrem jedného emeritného profesora, ktorý ma ohľadom toho oslovil, keďže som už 25 rokov jeho susedom, ani jeden z týchto vedúcich katedier na to nereagoval. Medzi týmito 50 kolegami by sa predsa mal nájsť aspoň jeden, ktorý mi zavolá a povie: „Pán Werner, čo za hlúposti to tu tárate?“ Teda aspoň niečo v tomto zmysle. U nás na inštitúte máme časopis, do ktorého niekto napísal - citujem to veľmi rád, lebo trafil klinec po hlavičke: „Konečne môžem zmieriť moje socialistické srdce s mojim neoliberalným rozumom.“ Musíme si predstaviť spolu pevne spojený nepodmienený základný príjem a zdaňovanie výdavkov a zasnívať sa do toho, pretože je to skutočne tak. To je akosi to pekné na tejto myšlienke, že od ľava do prava naprieč politickým spektrom všetkých irituje. Musíme sa pýtať: Čo to všetci teraz hovoria? Vidíme, že z členských základní požiadavka prichádza. Ale čím vyššie v straníckej hierarchii idete, tým je odpor tvrdší. Ale to sa zmení, dôverujte politikom! Ak spozorujú, že sa vietor začína obracať, tak vás vpravo - nie politicky, ale na prekvapujúcej strane z hľadiska dopravných predpisov - predbehnú!

Ak sa zasnívate do zdaňovania výdavkov, tak pochopíte, akú hlúposť dnes robíme. Aké účinky bude mať zdaňovanie výdavkov? Konečne vystaví účet ekonomike, ktorá je založená na zásobovaní druhých a od druhých! Pri samozásobovaní bolo ešte v poriadku, že sa povedalo: Ten, kto sa najlepšie dokáže o seba postarať, lebo má úrodnú pôdu, výhodné klimatické podmienky, žiadne prírodné katastrofy atď., má niečo poskytnúť aj ostatným. - Preto sa zaviedol desiatok, daň zo strechy. Prečo daň zo strechy? No jasné, kto má väčšiu úrodu, potrebuje aj väčšiu stodolu a väčšia stodola má aj väčšiu strechu, celkom jednoducho. A to sa potom zmenilo na daň z príjmu. Ľudia majú o tomto nesmierne zakonzervovanú predstavu a hovoria, že je to tak správne. Ale v okamihu, keď sa už viac nemôžem zásobovať iba sám, ale som odkázaný na prácu druhých, budem predsa robiť všetko preto, aby tí druhí nemali najmenší dôvod na to, aby pre mňa nepracovali. Ale v okamihu, keď chce dnes niekto pracovať, je naň uvalená progresívna daň. Komické, nie? Keď chcem pracovať, keď chcem

svoje schopnosti priniesť spoločnosti, zažijem daňovú progresiu. Ak požadujem prácu druhých, pri spotrebe, zažijem degresiu - množstevnú zľavu. To musí byť predsa presne naopak. Moja práca musí byť, takpovediac, prijímaná s otvoreným náručím, bez obmedzení. A potom, keď konzumujem, keď vyžadujem infraštruktúru spoločnosti, potom musím na túto infraštruktúru prispieť. A čím viac toto vyžadujem, tým väčší príspevok musím zaplatiť. A keď vyžadujem menej, tak musím aj menej zaplatiť. To je skutočne tak zrozumiteľné, že nad tým vôbec nie je nutné rozmýšľať, také je to jednoduché.

Keď sa teraz prenesieme z národnej ekonomiky na medzinárodnú úroveň - čo tu dnes robíme? Exportujeme všetko von: naše sociálne náklady, naše spoločenské náklady. Náš životný štandard nechávame financovať celému svetu. A čo importujeme, to daňovo primerane nezaťažujeme. Vedie to k tomu, že to, čo rozvojové krajiny potrebujú - chcel by som to vyjadriť trochu polemicky a nazvem to modernou vypočítavosťou - to, kde sa manifestuje náš duch, investičné statky, exportujeme príliš draho a to, čo sa vyrába v rozvojových krajinách, môže sa u nás predávať tak lacno, že to importujeme a v našich obchodných domoch predávame pod cenu. Pre horných desaťtisíc v rozvojových krajinách je to omnoho jednoduchšie, ako tam namáhavo vybudovať trhy a produkovať tak, ako by to zodpovedalo potrebám tamojších ľudí. Na to by tam vlastne investičné statky mali byť. Ale ak to dnes niekto chce ako obchodník urobiť chytré a dôsledne, tak nakúpi investičné statky v Európe, tovar nechá vyrobiť v krajine s nízkymi mzdami a dovezie ho späť. Preto od nás odchádzajú pracovné miesta. Zaťažujeme ľudskú prácu a subvencujeme prácu strojov, ktoré sme vytvorili na základe prírodnej vedy, keď sme veľmi dlho a veľmi intenzívne aplikovali ducha na prácu. Stroje sú našimi modernými otrokmi, ktorí nám odoberajú prácu, ktorí nás oslobodzujú od práce, ku ktorej sme odsúdení od pádu do hriechu - od práce na surovinách, so surovinami a vo výrobe. Táto práca končí a tu môžem len povedať: Vďaka bohu, že ekonomika nie je pracovnoterapeutické zariadenie. Ale kde sa práca nekončí, to je v oblasti novej práce, kultúrnej práce. Tu máme obrovskú potrebu práce: vo vzdelávaní, sociálnej práci, ochrane životného prostredia, vede, umení, opatere. Čím sa odlišujú tieto dva druhy práce?

Stará práca potrebuje produktivitu, efektivitu a úspornosť. Musí byť samozrejme viazaná na príkazy. Ako by ste chceli niečo vyrobiť, keby si každý svojvoľne robil, čo chce. Tu to musí byť vzájomne previazané.

V novej práci nejde o produktivitu, ale o záujem o druhého človeka. Nejde tu o úspornosť, ale o dobrovoľnosť, o veľkorysosť. Predstavte si, že učiteľ príde do triedy a bude rozmýšľať, ako by mohol čo najúspornejšie použiť svoje vedomosti. Stará práca môže byť platená, lebo z nej vychádza nejaký kvantifikovateľný výstup. Na základe čoho chcete platiť novú prácu? Ako chcete platiť kultúrnu prácu na základe výkonu? Ako chcete platiť prácu učiteľa na základe výkonu? Podľa počtu žiakov v triede? Čím vyšší počet, tým menej sa predsa môže venovať jednotlivému žiakovi. Takže táto práca je v skutočnosti nezaplátiteľná. V novej práci prirodzene nejde o maximalizáciu zisku, ale o maximalizáciu zmyslu.

Teraz sa znovu zasnívajte a predstavte si, že by ste mali základný príjem, takže by ste mohli robiť to, v čom vidíte zmysel. Dilema, ktorú dnes v spoločnosti máme, je, že stále hovoríme o pracovných miestach, ale mnohí, ktorí pracovné miesto majú, majú v skutočnosti miesto, ktoré je pre nich iba zdrojom príjmu. V našej firme vždy hovorím: Musíme sa dívať, kto z našich kolegov má u nás ozajstné pracovné miesto a kto miesto, ktoré je preň iba zdrojom príjmu. A tu sa musíme pýtať: Môžeme to zmeniť tak, aby niekto, kto má svoje miesto iba ako zdroj príjmu, toto svoje miesto začal prežívať ako pracovné miesto? Pretože zákazník rozpozná, či niekto prácu vykonáva iba za účelom získania príjmu alebo pre prácu samotnú. Vo veľkom meradle to prirodzene môžeme urobiť až potom, keď na to vytvoríme podmienky.

Poznáme cieľ: Otázky slobody. A to nie je také rozšírené, ako si myslíte. Mnohí z našich blízkych majú v skutočnosti stále cieľ: Ako urobiť druhých odo mňa závislými? Pozrite sa len na pojmy, ktoré sa používajú: viazanie zamestnancov, viazanie zákazníkov, viazanie, viazanie, viazanie. Ale kto sa už dnes rád nechá viazať? Teraz sa musíme pýtať, ako na celospoločenskej úrovni vytvoríme také rámcové podmienky, ktoré umožnia slobodu. Slobodu môžeme iba umožniť — jednotlivец ju musí uchopiť. Ale ak ju neumožníme, nemôže ju ani nikto uchopiť. A tu vám jednoducho navrhujem, aby ste sa pridali, lebo hovorím: Človek môže byť slobodný iba vtedy, keď môže odmietnuť. Sloboda predpokladá odmietnutie. - Raz sa ma spýtali na sympóziu na Goetheho univerzite vo Frankfurte, ktorá je v tomto naozaj horúcou pôdou: „Prečo tak obhajujete základný príjem?“ Odpovedal som: „Prísne vzaté, je len jeden dôvod, totiž aby každý jednotlivý člen spoločnosti mohol odmietnuť.“ Až potom sa totiž stane z pracovného trhu naozaj trh. - Dnes to samozrejme vôbec žiadny trh práce nie je. Každý, kto používa pojem trh práce, v skutočnosti nehovorí pravdu, pretože trhový vzťah predpokladá, že jeho účastníci vždy môžu na ponuku nereagovať, odmietnuť ju, že nie sú na ňu odkázaní - a takto to práve na trhu práce nie je. Zavedenie základného príjmu by viedlo k tomu, že by sa schopnosť manipulácie a závislosť ľudí znížila. Apropos zasnívanie: Základný príjem zmení sociálne vzťahy. Ale aj my podnikatelia sa musíme potom pýtať: Čo sa potom zmení? Sú naše pracovné miesta s denným desaťhodinovým pracovným časom naozaj také zaujímavé, primerané schopnostiam našich kolegov, že prídu aj potom? Tu sa musíme pousilovať. Je jasné, že sa to nedá zaviesť zo dňa na deň. To by bola katastrofa, keby zrazu nik viac neprišiel. A keď v pondelok do našich predajní nik nepríde, tak v utorok som prípadom pre Harz-IV. Tak rýchlo to môže prísť. Ale humor nabok. Myšlienka vždy potrebuje jasnú víziu - revolučne radikálne mienenú - ako Polárku, ktorú má človek stále na očiach. A potom príde na to, ako vieme navigovať loď tak, aby sme vyzdvihli ľudí tam, kde sú. A aby sme prispeli k zmene vedomia a týmto spôsobom mohlo dôjsť k pozitívnym zmenám v našej spoločnosti. Práve v sociálnej oblasti nie je najkratšia cesta medzi dvoma bodmi priamka, ale zdanlivo najväčšia obchádzka je často najrýchlejším spojením. Nedá sa vôbec predvídať, ako budeme postupovať ďalej. Sme prakticky ako námorníci s olovnícou - stále hladíme, koľko vody ešte máme pod kýlom, aby sme sa dostali ďalej. Akými cestami budeme musieť ísť? Nemôžeme ísť podľa nejakého receptu s garanciou úspechu, ale musíme byť pripravení vydať sa tou cestou, ktorá je možná, a priebežne sa učiť a nie povedať: Začneme až vtedy, keď nám to bude jasné - ale povedať: Ano, chápeme, rozumieme tejto myšlienke, prežívame ju a dávame sa na cestu s presvedčením, že cestu nájdeme, pretože to chceme. Kto chce, cestu nájde. Kto nechce, nájde zdôvodnenie, prečo cestu nenašiel.

Ďakujem pekne.